

KILENCVEN ÉV A MŰVELŐDÉS SZOLGÁLATÁBAN

A színművészet történetében a zombori színház nagy szerepet tölt be. Zomborban már a XIX. század elején megfordultak színházársulatok. Színház-történeti adatok között kutatva sok érdekes anyagra bukkanhatunk. Sajnos, városaink levéltárainak egy része megsemmisült vagy hiányos, részben pedig hozzáférhetetlen, úgyhogy néhány adaton kívül nem sok megbízható támpontot lehet találni és nem egy esetben színészi visszaemlékezésre kell támaszkodni. Ezek közül a legtöbb értéktelen, mert az emlékkönyvek, amelyeket leginkább sugók írtak és adtak ki, elsősorban szórakoztatni akartak, nem pedig megkönnyíteni a későbbi kutatók munkáját.

Amíg a zombori színház jelenlegi épületét nem építették fel, az itt megforduló német, magyar és szerb vándortársulatok a város tulajdonát képező Vadászkürt vendégfogadó nagytermében, nyáron pedig a fogadó udvarán fából épített arénában tartották előadásait. Vándorszínészek voltak, bármily nyelven szolgálták is Tháliát, akik ekhós szekéren járták az országot, városról városra vándoroltak batyukkal, csomagokkal megrakva és sok helyen a vendéglők kocsiszínjeiben, az »állásban«, vagy a kocsmáik ivójában építettek ideiglenes színpadot.

Vándorlásuk, koplalásuk készítette elő a talajt a sok nehézséggel küszködő szerb vagy színészeti állandósítására Bácskában, illetve annak megyei székhelyén, Zomborban.

Zombor tehát igyekezett állandó otthont nyújtani a színészeknek. Ez nemcsak joga, hanem kötelessége is volt. Mint megyei székvárosnak nagy művelődési és gazdasági jelentősége volt. Számban és értékben megnövekedett értelmisége nemzeti különbség nélkül érezte a helyzet fonák voltát és kötelezettségeit. Minthogy hivatalos — állami vagy városi — támogatásra abban az időben számítani nem lehetett, magánkezdemenyezésre 1879-ben Színházépítő rt. alakult, amelynek részvényei 50 forint névértékre száltak. Voltak olyanok, akik nem helyeselték, hogy a színházat »üzleti alapon« építsék fel, hanem a mellett szálltak síkra, hogy a színházépítéshez szükséges pénzt közadakozás útján hozzák össze.

De az előbbi megoldás helyesebbnek bizonyult, mivel már néhány hét múlva a részvények tekintélyes része elfogyott. A részvénytársaság nagy lendülettel fogott a terv megvalósításához.

A mai ember el sem tudja képzelni, mennyi formalitás, felterjesztés, tervkézítés, költségvetés-készítés foglalta le az emberek idejét, míg megszerezték az ingyentelket és kiínhatták az építési pályázatot, hogy a jelentkező építésszek közül a legalkalmasabb ajánlatát elfogadhassák. Bizottságot állítottak össze, s az bejárta az országot, hogy az épület számára megtalálja a kellő mintát és az építkezést a legmegbízhatóbb vállalkozónak kiadja.

A korabeli sajtó, különösen a megye hivatalosnak számító lapja, a Bácska, de más újság is, híven beszámolt minden fontos körülményről. A lapok cikkeit olvasgatva úgy érezzük, hogy szinte az egész várost ez a kérdés izgatta. Az építő részvénytársaságban minden nemzetiség képviseltette magát. Így Szemző Gyula mellett Dorde Atanacković, Barthal József, Šimeon Bilkar, Milan Gergurov, Jovan Mihelič, dr. Rátay József, Jovan Milošević és dr. Petar Stojković lelkesedéssel és fáradságot nem ismerő ügybuzgalommal szolgálta az építés ügyét.

Az egész várost a színházépítés láza hatotta át. Műkedvelő előadásokat, hangversenyeket, bálakat és egyéb rendezvényeket tartottak, hogy azok tiszta bevételével is hozzájáruljanak az építési költségek fedezéséhez. A városi tanács 1881 áprilisában ingyentelket jelölt ki a színház számára, a közben kiírt pályázatra tíz pályamunka érkezett. Ezek közül Vojtha Antal műépítész tervét fogadta el a bizottság, az építést viszont »az árban legolcsóbb Hunyady és Spitznagel bajai építővállalkozók nyerték el« — jegyezte fel a krónikás.

Az építés megkezdődött. A tervek szerint 1882 novemberére kellett átadni az épületet.

A Színházépítő rt. 1882. szeptember 6-án szerződést kötött Sághy Zsigmond és Dobó Sándor igazgatókkal, hogy társulatukkal nyissák meg az új színházat.

Közben továbbra is szorgalmasan folyt a részvényjegyzés és már 40 000 forint értékű részvény talált gazdát. A színházépület, felszereléssel — díszletekkel és kellékekkel — együtt 45 000 forintba került. A hiányzó ötezer forintra kölcsönt vettek fel. Ezt a kölcsönt a színház mellett felépült Elefánt fogadó és vendéglő bérösszegéből és egyéb jövedelmeiből óhajtották törleszteni.

Miután a színészetkedvelés hajlama a magyar, szerb és német ajkú lakosság vagyonának és számának növekedésével arányosan erősödött, a közönség egyre türelmetlenebbül várta a színház elkészülését, amelyben majd az újvidéki Szerb Nemzeti Színház is kellemesebb körülmények között tarthatja előadásait.

Az épület 1882 őszére készült el. Ezelőtt kilencven évvel, 1882. november 25-én, egy tébbe forduló nap estéjén ünnepre gyűlt össze nemcsak a zombori, de a környező községekből is berándult, művészetpártoló közönség. Hosszú hintósorok álltak a színház előtti téren.

A zenekar ünnepi nyitánya után a díszes függöny előtt egy fiatal tanár, dr. Margalits Ede jelent meg — aki később a budapesti egyetem tanára lett —, és a fényesen megvilágított rivalda előtt az ismert zombori költő, Dömötör Pál *Színházavató óda* című költeményét mondta el meghatódottan a síri csöndben figyelő közönségnek:

*Óh, Múzsza, tudd meg, a szent helyet itten
Két nép lelke alkotá teneked!
Óh, hát éleszd az idők végeiglen,
éleszd közöttünk — a testvériséget!
Hogy az a két jobb, mely kezet fogott,
Mindent megosszon terhet és jogot!
Hogy ez a két erő, mely egybeállt,
Szeresse és becsülje a közös hazát!*

A szerző mélyen átérezte azt, hogy a lelkek megbékélését szolgálja az, ha az együttélő nemzetiségek egymást megbecsülve élnek, mert a kölcsönös szeretet minden időben a jólétet teremti meg. Ez a költő kilencven évvel ezelőtt írta le azt, amit minden józan és nemes gondolkozású ember ma is helyesnek tart.

Az ünnepi bevezető hatalmas tapsvihara után felgördült a függöny és megkezdődött az első előadás. Szigeti József *Rang és mód* című színműve került színre. Az ünneplő közönség elragadtatástól kipirult arccal élvezte a színészek játékát és minden jelenetet zúgó tapsal jutalmazott.

Valóságos ünnep volt ez a nap a zomboriak számára, akik addig — az elmúlt évtizedek során — csak a Vadászkürt szálló nagytermében megtartott előadásokat látogathatták, ahol meg voltak fosztva a színművészet igazi élvezetétől. A hálás közönség az első előadás után fáklyásmenettel kereste fel a Színházépítő rt. tagjait és meleg szeretettel ünnepelte.

Az új színház nezőtere kényelmes, célszerű volt, a színpad pedig alkalmas nagyobb darabok előadására is.

Margalits Ede dr. a megnyitó előtti napon, 1882. november 24-én a Bácska c. újságban részletesen beszámolt az új színházról, megdicsérte annak szemképrázatát előnyeit és különösen kiemelte »az egésznek koronáját, a nézőter mennevezetének közepén alkalmazott napot, amely huszonhat lánggal egy csoportban, fényezett érc- és üvegreфлектор segítségével az egész nézőteret megvilágítja, a világitást pedig egy önműködő gázelőállító készülék szolgáltatja.«

A zomboriak a társulattal nagyon elégedettek voltak, mert bár addig is sok tehetséges színész fordult meg Zomborban, most, az új színházban nagyobb műgond és lelkiismeretesség volt észlelhető. A későbbi előadásokat is télt ház előtt tartották. Főleg a látványos operettek előadásain jelent meg nagyszámú közönség, de a drámai előadásokat is sokan látogatták. A társulat nagy munkakedvvel dolgozott, egymás után tanulta be az új darabokat. A műsor változatos volt.

Az is kellemesen hatott a nézőkre, hogy a korszerűen felszerelt színház akusztikája kitűnőnek bizonyult, s hogy a színészek játéka a terem minden részéről jól látható.

A következő években nemes verseny fejlődött ki a szerb és magyar társulat között. Mindegyik sok ambícióval és lelkesedéssel végezte munkáját.

A szerb együttes műsorán gyakran szerepeltek magyar szerzők művei. Bátran állíthatjuk, hogy a szerb—magyar színházi kapcsolatok egyik jelentős állomása Zombor volt. Ezek az előadások sokban elősegítették a két nép szellemi kapcsolatainak erősítését, mert már abban az időben is akadtak olyanok, akik a két népet megpróbálták elidegeníteni egymástól. Ennek ellenére több eseményből arra lehet következtetni, hogy a magyarokat és a szerbeket művelődési téren is szoros szálak kötötték össze, ami logikus következménye volt évszázados együttélésüknek.

A világot jelentő deszkáknak Bácskában, de különösen a megyeszékhelyen, Zomborban is megvolt a maguk romantikája. Főlkeltették az egész társadalom érdeklődését — nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül. Az új színházban sűrűn váltakoztak a különféle társulatok, újabb és újabb nevek jelentkezték az igazgatói székekben. A zombori színház ismert lett az országban. Szívesen szerződtek ide a színészek, mert kevés olyan város volt az országban, ahol a színészet a közönség részéről olyan támogatásban részesült, mint itt. A páholyokat egész idényre kibérelték. Így a magánvállalkozó színigazgatók napi kiadásaitak könnyen fedezték. Az ülőhelyek is rendszerint mind elkelték. Az üres ház fogalma valamikor ismeretlen volt Zomborban. Egyszóval a bácskai város a vidéki színház-társulatok eldorádója lett.

Noha a közönség a színi előadásokat — mind a magyar, mind a szerb nyelvűeket — melegen pártolta, a Színházépítő rt. azon fáradozott, hogy a város vegye át a színházépületet, természetesen a befektetett tőke ellenértékének kifizetése mellett.

Mivel a város nem mutatott hajlandóságot erre, mert tudta, hogy az nagy anyagi áldozatokkal jár, hosszú hónapokig tartó tárgyalások következtek. Ekkor a Rézvénytársaság a minisztériumhoz fordult, s az elrendelte az átvételt. Ekkor kapta a színház a Városi Színház nevet; ezen a néven működik ma is. A város a részvényeket csak félárban fizette ki, de ennek fejében egy jelentős kulturális intézményhez jutott.

Az átvétel után határozatot hoztak, hogy a színházat ingyen engedik át az igazgatóknak. A fűtés költségeit is a város fedezte, sőt — igaz, hogy szerény — szubvenciót is adott mind a szerb, mind a magyar társulatnak. A színház szellemi vezetését az akkor alakult színügyi bizottság vette át.

A Zombori Városi Színház érdemes és értékes művelődési intézménnyé fejlődött. Nagyhirű magyar és szerb művészek kerültek ki belőle. Művelte a szépet, ápolta a testvériséget, és jelentős bástyája lett a műveltségnek.

A vidéki színházak között mindig az első helyek egyikét foglalta el.

A zombori színház